

בין ניכור לאחריות

שלב א' - פתיחה

נפתח בקריאה משותפת של קטע מתוך הספר "העץ הנדיב"
(כשיש זמן נוסף ניתן לקרוא יחד את הסיפור כולו [כאן](#))

ואחרי הרבה זמן הילד חזר שוב.
"אני מצטער, ילד", אמר העץ, "אבל לא נשאר לי שום דבר לתת לך, הלואי שיכלתי לתת לך משהו, אבל לא נשאר לי כלום. אני סתם גזע כרות זקן. אני מצטער...".
"אני לא צריך הרבה עכשו" אמר הילד, "רק מקום שקט לשבת ולנוח. אני עייף מאד".
"אם כך", אמר העץ וזקף את עצמו כמה שרק הצליח, "אם כך, גזע כרות זקן הוא כן טוב בשביל לשבת ולנוח. בוא, ילד, שב לך ותנוח".
והילד ישב.
והעץ היה מאשר

- מה לדעתך המסר של הסיפור?
- האם באמת ניצול של הטבע עד תומו זו השאיפה?

מערך שיעור

שלב ב' - הצגת האתגר

"הניצול הנרחב של משאבי כדור הארץ, השמדת המינים והפגיעה בסביבה אינם יכולים להימשך עוד מאה שנים בקצב המואץ בו הם מתרחשים כעת. אפשר להתנגד ולטעון שכאשר מביטים סביב, אין סימנים גלויים לכך ששיא ההיסטוריה שלנו קרב ובא. למעשה, הסימנים סביבנו ברורים מאוד כשמשליכים אותם לעתיד. גידול ברעב, בזיהום הסביבה ובשימוש בטכנולוגיה הרסנית; ופחות באדמות חקלאיות טובות, במקורות מזון בים, במוצרים טבעיים אחרים וביכולת הסביבה לספוג שפכים. כאשר אנשים רבים יותר שלרשותם עוצמה רבה יותר יריבו על משאבים מעטים יותר, אין ספק שמהו יקרוס"

(ג'ארד דיימונד, השימפנזה השלישי עמ' 323)

- איך קריאת הקטע הזה גרמה לך להרגיש?
- האם לדעתך האנושות עסוקה מספיק בסוגיית הקיימות ושמירה על הסביבה?
- מדוע לדעתך שיח הקיימות לא נוכח בצורה משמעותית בחברה הדתית?

שלב ג' - דיון ולימוד

נצפה יחד בסרטון על איי הפסחא

- מה הייתה הסיבה המרכזית לשינויים שראינו בסרטון?
- מה ניתן ללמוד מזה על תפקידנו כבני אדם?

נלמד יחד מספר קטעים על מקומו של האדם ביחס לטבע בעולם היהודי
[לנוחיות מצורפות שאלות מנחות לדיון]

מערך שיעור

ויקרא י"ט, ט'

"וּבְקַצְרְכֶם אֶת קִצְרֵי אֲרָצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֶךְ לַקָּצֵר וְלִקְט קִצְיֶרְךָ לֹא תִלְקֹט"

- מהו השורש המסתתר בביטוי "לא תכלה"?
- מדוע לדעתך אסור לקצור את כל היבול שבשדה?
- לאיזו עמדה נפשית מבקשת התורה לחנך אותנו במילים אלו?

רמב"ם הלכות מלכים פרק ו הלכה ח

"אין קוצצין אילני מאכל שחוץ למדינה ואין מונעין מהם אמת המים כדי שייבשו, שנאמר לא תשחית את עצה, וכל הקוצץ לוקה, ולא במצור בלבד אלא בכל מקום כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה, אבל קוצצין אותו אם היה מזיק אילנות אחרים, או מפני שמזיק בשדה אחרים, או מפני שדמיו יקרים, לא אסרה תורה אלא דרך השחתה."

- מהי ההגדרה של ציווי "בל תשחית" לפי דברי הרמב"ם?
- מהי הבעיה העקרונית בגישה שמסתכלת על העולם "בדרך השחתה"?

ספר החינוך, מצוות 'בל תשחית'

"ידועה שהוא כדי ללמד נפשנו לאהב הטוב והתועלת ולהדבק בו ומתוך כך תדבק בנו הטובה ונרחיק (נתרחק) מכל דבר רע ומכל דבר השחתה: וזהו דרך החסידים ואנשי מעשה - אוהבים שלום ושמחים בטוב הבריות ומקרבים אותן לתורה ולא יאבדו אפילו גרגיר של חרדל בעולם. ויצר עליהם (יהיה להם צר) בכל אבדון והשחתה שיראו: ואם יוכלו להציל - יצילו כל-דבר משחית בכל כוחם."

- מהי הגישה אליה מחנכת אותנו התורה לפי העולה מהמדרש ומספר החינוך?

שלב ד' - סיכום והנעה לפעולה

נחלק את הקבוצה למספר קבוצות חשיבה קטנות ונבקש מכל קבוצה לחשוב על פעולה אחת שאנחנו יכולים לעשות בסביבה הקרובה שלנו, כזו שתמנע השחתה ותעודד יחס מאוזן לטבע.

לאחר איסוף הרעיונות נצביע יחד על הפעולה עליה יכולה הקבוצה להחליט שהיא ישימה, ברת ביצוע ואפשרית בטווח הזמן הקרוב, את ההחלטה נכתוב יחד על מנת שתהיה לנגד עינינו תמיד.

מערך שיעור

נסיים בדבריו של הרב יונתן זקס:

"ספר בראשית מציג תמונת טבע שבמרכזה לא האדם אלא אלוהים. מובן שהאנושות, המסוגלת לבחירה מוסרית, נמצאת במוקד עניינו של האל. אך הרמב"ם מזהיר אותנו מפני תפיסה אנתרופוצנטרית של המציאות: 'אין לסבור בכל הנמצאים שהם בגלל מציאות האדם, אלא יהיו גם שאר כל הנמצאים מטרה לעצמם, לא בגלל דבר אחר'. השקפה זו מובעת במפורש בספרות הנביאים ובמזמור הבריאה הגדול בתהלים: 'הַמְשַׁלַּח מַעֲיָנִים בְּנַחְלִים בֵּין הַרִים יְהִלְכוּ. יִשְׁקוּ כֹל חֵיתוֹ שְׂדֵי יִשְׁבְּרוּ פְּרָאִים צִמָּאָם. עֲלֵיהֶם עוֹף הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן מִבֵּין עֵפְאִים יִתְנוּ קוֹל. מִשְׁקֵה הַרִים מַעֲלִיחֵיו מִפְּרִי מַעֲשֵׂיךָ תִּשְׁבַּע הָאָרֶץ. מִצְמִיחַ חֲצִיר לְבִהֶמָּה וְעֵשֶׂב לְעֶבְדֵי הָאָדָם לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ'. לבריאה יש כבוד סגולי משלה, כיצירת המופת של אלוהים. **יש לנו מנדט להשתמש בה, אך לא להשחיתה ולבוזזה...**

כל דתות העולם הגדולות מגלות יחס של כבוד לטבע, וכך מאזנות את האדישות, הגובלת ביהירות, שהייתה אחד הצדדים הפחות נעימים במורשת הנאורות... הדתות הגדולות מלמדות סוג אחר של חוכמה: **הוקרה** כלפי הבריאה, **אחריות** לדורות הבאים ו**איפוק** מתוך ידיעה שלא כל מה שאנחנו יכולים לעשות, ראוי שנעשה"

- איזו מחשבה חדשה התעוררה בי לאחר הפעילות והלימוד?